

dr hab. Tomasz Jędrzejko, prof. UŚ
Wydział Sztuki i Nauk o Edukacji w Cieszynie
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Janowice, data 21 czerwca 2021 r.

**Recenzja rozprawy doktorskiej,
Pana mgr Piotra Gryza
sporządzona w związku z przewodem doktorskim
w dziedzinie sztuk plastycznych w dyscyplinie artystycznej sztuki piękne
wszczętym uchwałą numer   Rady Wydziału Grafiki i Malarstwa
z dnia 13 listopada 2018 roku procedowanym przez
Akademię Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi**

Recenzja zgodna z Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzenia czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. z 2018 poz. 261).

Promotor rozprawy

Prof. dr hab. Sławomir Kosmynka

Temat rozprawy

Projekt cyfrowej platformy edukacyjnej dotyczącej podstaw typografii.

Rozprawa Pana mgr Piotra Gryza jest interesującym opracowaniem z zakresu badań nad budowaniem świadomości typograficznej. Autor obejmuje swoimi badaniami następujące obszary rozważań teoretyczno-badawczych z zakresu: liternictwa, typografii, reklamy oraz projektowania organizacji danych w serwisach. Celem, jaki postawił sobie Autor jest graficzny i funkcjonalny projekt cyfrowej platformy edukacyjno-społecznościowej związanej z podstawowymi zagadnieniami projektowania graficznego.

Komentarz do przedstawionej recenzji rozprawy doktorskiej składa się z:

1. Oceny struktury pracy.
2. Merytorycznej oceny rozprawy.
3. Uwag szczegółowych.
4. Konkluzji.

1. Struktura pracy

Przedstawiona do recenzji rozprawa liczy 260 stron. Praca składa się ze wstępu, trzech części głównych obejmujących rozdziały, podsumowania (149 stron), bibliografii, źródeł internetowych, spisu ilustracji (16 stron), dodatku A: treść ankiety, dodatku B: przykładowe hasła leksykonu (26 stron), wersji angielskiej (79 stron).

We wstępie Autor zwraca uwagę na charakterystyczną dla naszych czasów intensywność komunikatów wizualnych i zauważa potrzebę dbałości o jego walory estetyczne. Autor zaznacza, że *tylko przez budowanie świadomości estetycznej i podstawowej wiedzy plastycznej i typograficznej będziemy w stanie przełamać impas panujący w komunikacji wizualnej w okół nas (s. 12)*. Autor wyraźnie definiuje kierunek planowanych badań podkreślając znaczenie kontekstu społeczno-kulturowego. Podjęty przez Autora problem jest istotny ze względu na korelacje jego złożonej struktury z dynamiką procesu cyfryzacji.

Rozważania teoretyczne, badania oraz ich analizę Autor przedstawił w części I i II dysertacji.

Część 1 pt. *KONTEKST OGÓLNY* obejmuje następujące podrozdziały: Droga do post-medialnej typografii cyfrowej, Świadomość typograficzna, Obecne trendy w Polsce, Edukacja typografii w szkołach podstawowych i średnich.

W analizie materiału związanego z kontekstem ogólnym Autor charakteryzuje proces ewolucji komunikacji wizualnej, opisując liczne zjawiska na drodze do postmedialnej typografii cyfrowej. Przedstawia złożoność struktury alfabetów i dzieli je ze względu na pochodzenie. Autor zapowiada, że przedmiotem jego badań będzie alfabet łaciński i wskazuje uniwersalizm oraz prostotę jako czynniki rzutujące na jego globalny sukces. W dalszej części definiuje typografię odróżniając ją wyraźnie od liternictwa i kaligrafii. Omawia dokonania pionierów drukarstwa i mistrzów typografii tj. Johanes Gutenberg, Nicolas Jenson, Francesco Griff, Konrad Foster, John Baskervill, Giovanni Bodoni. Autor opisuje wpływ rewolucji przemysłowej na mechanizm transformacji typografii. Istota przemian industrialnych poszerzyła pole *działania dla projektantów graficznych i projektantów pism* związanych z awangardą początku XX wieku (s. 22). Autor zwraca uwagę na działalność członków Bauhausu m.in. László Moholy-Nagy'ego, Herberta Bayera, Jana Tschichold'a a także polskich projektantów m.in. Henryka Stażewskiego i Kazimierza Podsackiego. Autor podkreśla także znaczenie przemian technologicznych związanych z procesem informatyzacji. Opracowanie techniki składu komputerowego (DTP – *desktop publishing*) określa mianem *największego przełomu współczesności w typografii* (s. 23). Autor opisuje to zagadnienie dość szeroko odwołując się do

interdyscyplinarnych opracowań związanych z problemem. W zakończeniu szerokiego ujęcia tematu konstatuje, że era cyfrowych możliwości stała się źródłem wielu zagrożeń. *Pełna elastyczność, obniżenie kosztów i masowa popularyzacja narzędzi zaowocowały zalewem projektów nieudanych i niekontrolowanych na żadnym etapie na niespotykaną dotąd skalę* (s. 24). Autor wyraża przekonanie, że *jedynie budowanie świadomości projektowej i odpowiednia edukacja może te procesy ograniczyć* (s. 24).

W dalszej części tekstu Autor zwraca uwagę na niską świadomość typograficzną w naszym kraju. Charakteryzuje zjawisko wskazując negatywne przykłady widoczne w przestrzeni w publicznej. W tonie pełnym sprzeciwu precyzuje źródło problemu: szybki rozwój firm, częsty brak wykształcenia projektantów a przede wszystkim cena. Permanentne dążenie do obniżenia kosztów zmusza wykonawców do wielu decyzji, które wpływają na *pogorszenie wyglądu i jakości* (s. 32). Problem występuje także w placówkach użyteczności publicznej. *Wpływa to negatywnie na percepcje samych instytucji wśród ludzi. Dezinformacja i chaos w komunikatach dostępnych patentom przekłada się na ich myślenie o jakości funkcjonowania całego przedsięwzięcia* (s. 36).

Opisując obecne trendy w Polsce Autor dostrzega z entuzjazmem rosnące zainteresowanie typografią wśród młodych projektantów. Wymienia najważniejsze projekty: *Brygada 1918, Warszawskie kroje, rodzinne krojów Lato Łukasza Dziedzica* oraz działalność wydawnictwa i pracowni d2d. Autor zauważa, że *tego typu przedsięwzięcia stanowią swoiste remedium na wspomniane wcześniej problemy komercyjnego rynku* (s. 43). *Pozwala to spoglądać w przyszłość z pewnym optymizmem* (s. 46).

Dzieląc się własnym doświadczeniem pedagogicznym Autor wyraża opinię o niskim poziomie świadomości typograficznej wśród studentów 1 roku. Ich decyzje dotyczące doboru kroju i kompozycji tekstu bywają przypadkowe, pozbawione refleksji i odporne na wpływy dobrej typografii. Autor odnajduje źródło problemu w rozwiązaniach systemowych w edukacji. *Przegląd obowiązujących podręczników i ćwiczeń na etapie szkoły podstawowej pokazuje całkowity brak zagadnień związanych z liternictwem czy typografią [...]. Treści mogące wspomóc edukację typograficzną nie są ujęte w programach nauczania i tym samym nie są ani przekazywane uczniom, ani poddawane ocenie* (s. 50). Autor wskazuje jedynie dwa odniesienia do tematu w treści podstawy programowej dla szkół średnich.

Ocena jakości edukacji typografii w szkołach kończy pierwszą część pracy. Autor zastosował następujące metody badawcze: ankietę indywidualną, analizę jakościową, obserwację jakościową, analizę dokumentów w tym pisma Komendy Wojewódzkiej Policji w Łodzi oraz podstawę programową kształcenia ogólnego. Zjawisko opisano wnikliwie a obszerny komentarz wyraża w pełni zakres problemu.

Część 2 pt. **ZAŁOŻENIA** obejmuje następujące podrozdziały: Badania ankietowe. Literatura przedmiotu, Strony internetowe, Założenia do projektu portalu.

Drugą część pracy rozpoczynają konsultacje społeczne z potencjalną grupą docelową. Autor opracował ankietę złożoną z 58 pytań, które dzieli na kategorie: profil ogólny, kontakt z typografią, świadomość typograficzna, nauka, preferencje sieci społecznościowych i branżowych. Ankieta została skierowana przede wszystkim do studentów Akademii Sztuk Pięknych w Łodzi. *Przeprowadzone badanie ankietowe miało na celu [...] wspomóc realizację projektu pod kątem jego funkcji i zawartości (s. 59).*

Przegląd bibliografii obejmuje głównie wydawnictwa krajowe ale także zagraniczne. Autor uwzględnił czasopisma oraz wydawnictwa cykliczne, opracowania popularnonaukowe i ogólnotematyczne oraz podręczniki i publikacje szczegółowe. *Celem tego przeglądu było ustalenie zakresu początkowego tematów, które powinny znaleźć się w projektowanym portalu (s. 68).* Na podstawie analizy typograficznej autor wytypował zestaw kategorii tematycznych, które mogły by organizować informacje teoretyczne w portalu.

W dalszej części pracy Autor analizuje wnikliwie złożoną strukturę wybranych rozwiązań sieciowych dzieląc je grupy: multi-tematyczne sieci społecznościowe, witryny studiów projektujących kroje pism, strony będące agregatorami treści, portale zajmujące się programowaniem i publicystyką, internetowe wydania magazynów branżowych, serwisy encyklopedyczne. Badanie zainteresowania funkcjonalnościami sieci oraz przegląd istniejących rozwiązań pozwoliły Autorowi zdefiniować założenia do projektu portalu. W tym miejscu wskazuje także inspiracje projektowe, które czerpie z dokonań modernizmu powojennego, minimalizmu, współczesnego projektowania użytkowego, „szkoły szwajcarskiej”, twórczości Wolfganga Weingarta oraz Krzysztofa Lenka. Autor wyraża nadzieję, że *wspomniane wpływy znalazły odzworowanie i uzyskały nową jakość (s. 99).*

Część 3 pt. **PROJEKT PORTALU** obejmuje następujące podrozdziały: Organizacja danych i funkcji, Mapa logiczna portalu, Siatka konstrukcyjna, Konstrukcja wersji mobilnej, Kroje pisma, Nazwa i logo, Kolorystyka, Ikony i piktogramy, Moduły konstrukcyjne, Funkcjonalność portalu, Makieta interaktywna.

Trzecią część Autor rozpoczyna od organizacji danych i funkcji portalu. *Opiera się na obecnie najpopularniejszej formie trójwarstwowego modelu aplikacji bazodanowej (s. 102).* Ogólna koncepcja struktury organizacyjnej serwisu została przedstawiona w Ilustracji 73. (s. 104). Autor zaznacza, że *proponowana struktura portalu jest na chwilę obecną minimum gwarantującym interesujące i efektywne doświadczenie użytkownika, a modułowy charakter przedsięwzięcia*

pozwole na ewentualną dalszą rozbudowę czy dodanie nowych funkcjonalności (s. 107). Dalej definiuje siatkę konstrukcyjną stosując podział na 12 kolumn. Autor ustala szerokość marginesów: lewy 1 kolumna, prawy 2 kolumny a pozostałymi kształtuje układ oparty na 1, 2 i 3 łamach. Autor tworzy także kompozycję dla wersji mobilnej opartą na 4 kolumnach siatki. Zastosowane rozwiązania wydają się słuszne wobec zróżnicowanych rozdzielczości ekranowych oraz potrzeby *mobilności, skalowalności i responsywności projektowanych systemów* (s. 110).

Wybór kroju pisma dla projektu okazał się jedną z kluczowych decyzji projektowych. Autor przyjął następujące kryteria: rodzina krojów (wiele odmian i wariantów pisma, odmiany szeryfowe i bezszeryfowe), szerokie pokrycie glifów, otwarta licencja, czytelność. Wymienione założenia spełnia krój IBM Plex, który został włączony do realizacji. W dalszej części Autor przedstawia etymologię nazwy raz decyzje projektowe związane z logo *TYPOdemia*. *Kolorystyka projektu bazuje na maksymalnie zredukowanej palecie barwnej* (s. 123). Dominuje czerń w wariacie kryjącym oraz 70% i 20% tint a także żółty w 100% nasyceniu. Kolejnym elementem projektu jest zestaw ikon i piktogramów. Autor dzieli je na grupy funkcjonalne: ikony sterujące, ikony działań i funkcji o charakterze globalnym, ikony i przełączniki sterujące aplikacjami a także znaki powierzchniowe. Wyróżnia je intuicyjna identyfikacja oraz wysoki poziom czytelności.

Trzecią część kończy charakterystyka funkcjonalności projektu. Autor opisuje poszczególne podstrony portalu: strona powitalna, strona główna, szukaj, czytelnia, galeria, leksykon, agora, mapedia, społeczność, skrzynka, profil, ścianka, szuflada, edytor artykułów. Wszystkie zastosowane działania projektowe są spójne z ideą dzieła.

W zakończeniu Autor przeprowadził podsumowanie całościowej pracy, podkreślając konieczność realizacji dalszych badań nad omawianym zagadnieniem. Wskazuje także potrzebę merytorycznego wsparcia środowiska akademickiego oraz kooperacji programistycznej. Autor wyraża nadzieje na pełne wdrożenie projektu.

2. Merytoryczna ocena pracy

Recenzowana praca jest rozprawą związaną typografią w obszarze projektowania graficznego. Celem analizy omówionego zagadnienia był projekt narzędzia edukacyjnego dla studentów ASP w Łodzi. W swoim opracowaniu Pan mgr Piotr Gryz dokonał kompetentnego przeglądu literatury z zakresu typografii. Analiza literatury i realizacja badań są wykonane rzetelnie. Do celów pracy zostały dobrane następujące metody badawcze: ankieta indywidualna, analiza jakościowa, obserwacja jakościowa, analiza dokumentów w tym pisma Komendy Wojewódzkiej Policji w Łodzi oraz podstawa programowa kształcenia ogólnego. Zgodnie z przyjętymi założeniami badawczymi Autor nie formułuje hipotez. Analiza materiału badawczego uzasadnia podjęcie tematu.

3. Uwagi szczegółowe

W części teoretycznej pracy Autor wskazuje główne źródło problemu w systemie edukacji, proponując wprowadzić w tej części pracy krótki podrozdział na temat wpływu wizualnych elementów popkultury na funkcjonowanie młodego pokolenia.

Ponad to w pracy występują nieliczne błędy związane ze składem i łamaniem tekstu.

Uwagi te nie obniżają wartości merytorycznej i metodologicznej rozprawy doktorskiej Pana mgr Piotra Gryza.

Recenzowana praca doktorska Pana Piotra Gryza *Projekt cyfrowej platformy edukacyjnej dotyczącej typografii*, Konstantynów Łódzki/Łódź 2021, ss. 260 jest w mojej ocenie ważną pozycją z dziedziny projektowania typografii. Rozprawa jest przygotowana rzetelnie, logicznie, czytelnie i starannie od strony teoretyczno-metodologicznej i bardzo dobrze opracowana formalnie. Rozprawa doktorska Pana Piotra Gryza realizuje poważną koncepcję edukacji kulturalnej.

4. Konkluzja

Mając na uwadze wartość merytoryczną oraz wysoki poziom artystyczny przedstawionej do recenzji pracy doktorskiej Pana mgr Piotra Gryza stwierdzam, że przygotowane przez Doktoranta opracowanie jest oryginalnym rozwiązaniem tematu oraz spełnia wymogi ustawowe określone w *art. 13 Ustawy o stopniach naukowych i tytułach naukowych oraz o stopniach i tytułach w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. (z późniejszymi zmianami)*.

W związku z powyższym wnioskuję do Szanownej Rady ds. stopni Akademii Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi o przyznanie Panu mgr Piotrowi Gryzowi stopnia doktora sztuki w dziedzinie sztuki w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki.

Odręczny podpis recenzenta

dr hab. Tomasz Jędrzejko, prof. UŚ